

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTOPYYNTÖ

SOSIAALIALAN KORKEAKOULUTETTujen AMMATTIJÄRJESTÖ TALENTIA RY:N LAUSUNTO EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE 18.11.2021

HE 170/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain 13 b §:n muuttamisesta

ARVIO NYKYTILASTA

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytointivaikeudet heijastuvat suoraan asiakastyöhön. Etenkin lastensuojelun asiakkaina oleva lapset ja nuoret kokemusasiantuntijoina ovat tuoneet esiin vaihtuvuuden tuottaman sosiaalityöntekijätilanteen haitallisia vaikutuksia heidän elämäänsä. Lapset ja nuoret ovat korostaneet pitkäkestoisten ja luottamuksellisten ihmissuhteiden merkitystä arjen tukena. Laadukas ammatillinen osaamiseen perustuva vuorovaikutus ja riittävä kohtaamiseen käytetty aika ovat lasten ja nuorten auttamistyön korvaamattomia kulmakiviä.

Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian selvitykseen (2018) vastanneista työntekijöistä 82 prosenttia kannatti sitovan mitoituksen asettamista lastensuojelun sosiaalityöhön. Talentian (2017) selvityksen mukaan 72 prosenttia vastanneista sosiaalityöntekijöistä piti kohtuullista asiakasmäärää tärkeänä, kun kysyttiin millaiset työolosuhteet vaikuttavat päätökseen hakea uutta työpaikkaa.

Vuonna 2021 lastensuojelun avohuollon asiakasmääräksi on arvioitu 51 486 lasta ja nuorta. Tämä on noin 4 prosenttia väestön 0–20-vuotiaista. Kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 19 086 lasta, joista huostaanotettuna 11 386 ja kiireellisesti sijoitettuna 4662 lasta. Avohuollon asiakkuuksien määrällinen vaihteluväli 0–17-vuotiaiden asiakkuuksissa hyvinvointialueiden välillä on 1.2-prosentista 5.6-prosenttiin. Määrällisestä vaihtelusta on seurannut myös lastensuojelun palvelujen maantieteellinen epätasalaatuisuus. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrän kunnissa on arvioitu olevan 1752, joista 1480 hoitaa 0–17-vuotiaiden asioita.

Kuuden suurimman ”Kuusikko” kaupungin vertailussa (2020) avo- ja sijaishuollon vakanssimääriin suhteutettu asiakasmäärä on ollut keskiarvona 42,7 asiakasta vastuusosiaalityöntekijää kohden. Aiemmissa selvityksissä on kuitenkin ilmennyt (STM ja Kuusikko 2017–2019), että kunnista riippuen asiakasmäärät ovat vaihdelleet 40–60 välillä ja pahimmillaan lapsimäärä oli voinut olla yksittäisessä kunnassa jopa 80–100 lasta työntekijää kohden, jolloin selkeästi ei ole voitu enää katsoa oikeusturvan toteutuneen lastensuojelussa lain edellyttämällä tavalla. Keskiarvoon suhteutettu asiakasmääräarviointi ei siten tuo esiin paikallista vaihtelua työntekijöiden kuormituksessa ja lapsen oikeuksien toteutumisessa mutta voi toimia viitteellisesti kokonaislaskennallisena perusteena ja olla siten hyödyllinen lisäresurssien valtakunnallisessa kokonaisarvioinnissa.

LAKIESITYKSEN TAVOITE

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen edun ensisijaisuuden ja lapsen oikeuksien sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutumista. Tavoitteen saavuttamiseksi on tarkoitus säätää lastensuojelun sosiaalityöhön henkilöstömitoitus. Tavoitetilana on, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden kokonaisasiakasmäärä ei ylittäisi esityksessä ehdotettuja asiakasmääriä. Mikäli sosiaalityöntekijällä on jo 0–17-vuotiaita asiakkaita laissa säädetty enimmäismäärä, hänelle ei tulisi ohjata muita asiakkaita.

Lisäksi tavoitteena on helpottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuutta sekä tehostaa lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon laadukkaita palveluja ja siten ehkäistä lapsen sijoituksen tarpeen syntymistä, lyhentää sijoituksen pituutta, vähentää lapsen sijaishuoltopaikkojen siirtoja, pienentää kilpailutuksesta aiheutuvia alueellisia eroja sekä edistää perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksia.

Lastensuojelun sosiaalityö edellyttää laaja-alaista ja aikaa vievää verkostotyötä, monimutkaisten ja ristiriitaisten elämäntilanteiden arviointia, juridista osaamista sekä vastuullista päätöksentekoa. Esityksellä vahvistetaan myös sijaishuoltoon sijoitettujen lasten oikeutta tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, kun sosiaalityöntekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus arvioida perheiden tuen tarvetta ja rakentaa luottamusta lapsen, nuoren ja hänen perheensä kanssa.

LAKIESITYS JA SELVITYSPERUSTEISET JOHTOPÄÄTÖKSET

Lastensuojelun laatusuosituksen (STM 2019) ja lastensuojelun selvitysryhmän (STM 2019) mukaan ajankäytön työyhteisötasosta tarkastelua voi tehdä niin, että esimerkiksi välittömiin prosessinhoidollisiin tehtäviin kuten lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, kiireellinen sijoitus, huostaanoton valmistelu, dokumentointi, päätöksenteko, suunnitelmat, lausunnot, ryhmäkohtainen asiakastyö tai työ yhteistyökumppaneiden kanssa varataan keskimäärin 6 h/kk/lapsi ja henkilökohtaisiin tapaamisiin aktiivivaiheessa 2 h/kk/lapsi. Aktiivisessa työskentelyvaiheessa lapsen ja hänen läheisensä kanssa työskentelyyn varataan riittävästi aikaa sosiaalityöntekijältä ja muilta lapsen kanssa työskenteleviltä tiimiläisiltä. Tulee ottaa myös huomioon, että asiakastapauksessa tarvittava aika voi vaihdella paljonkin yksittäisen tapauksen vaativuuden ja haasteellisuuden mukaan.

On huomioitava myös, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän veloitteita on lisätty sijaishuollon valvontaan, seurantaan, käytettyihin kasvatusmenetelmiin, rajoitustoimenpiteisiin, päätöksentekoon ja yhteistyöhön. Muutokset sisältyvät vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän (2020–2021) lakikokonaisuudessa esitettyihin lastensuojelutyön laadun, toimivuuden ja prosessien parantamiseen sekä avo- että sijaishuollossa.

Talentian mukaan hallituksen esitys lastensuojelulain muuttamisesta mitoituksen osalta on kannatettava ja välttämätön lastensuojelutyöntekijöiden saatavuuden, pitovoiman, lastensuojelutyön eettisen kestävyyden sekä tulevaan (2022) lakiin sisältyvien veloitteiden ja tavoitteiden toteutumisen kannalta. Lisäksi lakimuutos tukee sitä, että tulevilla hyvinvointialueilla on mahdollista edetä portaittain vastuusosiaalityöntekijän kohdalla lapsimäärään 20–25 lasta, mikä on selvitysten mukaan välittömiä ja välillisiä työtehtäviä arvioiden asiakasturvallisuuden ja riittävän lapsikohtaisen ajankäytön kannalta suositeltava enimmäislapsimäärä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitukseksi 35 lasta sosiaalityöntekijää kohden vuosina 2022–2023 ja vuodesta 2024 alkaen 13 b §:n 2 momentin mukaisesti 30 lasta sosiaalityöntekijää kohden.

Lain toteutumisen seurantaan ja valvontaan on ennakkoiden 13 b §:n osalta ohjattava aluehallintovirastoille riittävästi resursseja, jotta vastuusosiaalityöntekijöiden lapsimäärät saadaan kunnissa ja tulevilla hyvinvointialueilla valtakunnallisesti hallintaan. Lastensuojelu saadaan näin valtakunnallisesti tasalaatuisemmaksi, lasten perusoikeudet toteutuvat lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaisesti ja suojelutarpeeseen kyetään vastaamaan riittävän varhain.

Helsingissä 17.11.2021

Jenni Karsio
puheenjohtaja
Talentia

Alpo Heikkinen
erityisasiantuntija
Talentia